

PROBLEMA ARIERATELOR ÎN ROMÂNIA ȘI PROPUNERI DE SOLUȚIONARE A ACESTEIA ÎN PERSPECTIVA INTEGRĂRII ÎN U.E.

*Prof. univ. dr. Ion Stancu, Prof. univ. dr. Cornelia Lefter,
Prof. univ. dr. Toma Dorin Roman, Conf. univ. dr. Marian Săcărin,
Lect. univ. dr. Iulian Brașoveanu, Lect. univ. dr. Laura Obreja,
Lect. univ. dr. Anamaria Ciobanu, Lect. univ. dr. Cristina Mohora,
Lect. univ. dr. Sorin Lăzărescu*

Cercetarea din această fază a proiectului reprezintă o analiză a problematicii arieratelor în România la nivel macroeconomic, o analiză comparativă cu celelalte țări în tranziție, prezentarea unei modalități de compensare a arieratelor între societățile comerciale și propunerea unor măsuri de limitare a arieratelor, ce vor duce la eliminarea totală a acestora. Cercetarea prezintă, de asemenea, abordarea contabilă a arieratelor și impactul arieratelor asupra rezultatelor financiare ale unei societăți comerciale. O altă parte importantă a cercetării este reprezentată de o anchetă sociologică privind arieratele, efectuată la nivelul instituțiilor financiare din România.

I. Analiza macroeconomică a arieratelor în România

Cultura de tip non-plată și acumularea arieratelor s-a răspândit tot mai mult în România. Larga răspândire a arieratelor în România reflectă viteza foarte redusă cu care se realizează restructurarea și are ca efect întârzierea tranziției către economia de piață. Întreprinderile cu capital de stat, după ce au pierdut accesul la creditare directă și la subvențiile bugetare în 1990, au început să recurgă la compensări de plăți și la arierate pentru a se putea menține pe linia de plutire.

Autoritățile n-au sancționat aceste ieșiri, tolerând plățile restante în contul taxelor și a facturilor la utilități. Lipsa de transparență asociată a împiedicat reformele structurale și a contribuit la creșterea economiei informale, slăbirea guvernului și creșterea evaziunii fiscale.

Acordul Stand-by cu Fondul Monetar Internațional (F.M.I) pe 2001-2003 a implicat din partea autorităților de la București eforturi de reducere a arieratelor, implicit a subvențiilor pentru plăți de utilități și pentru impozite și taxe, și luarea de măsuri pentru a promova restructurarea industrială și introducerea de constrângeri bugetare tari.

În decursul ultimilor trei ani, nivelul total al arieratelor în țara noastră a rămas foarte mare, undeva în jurul valorii de 40% din PIB, în pofida unor succese în limitarea arieratelor întreprinderilor cu capital majoritar de stat. Ministerul Finanțelor Publice definește arieratele ca plăți întârziate cu mai mult de 30 zile față de termenele contractuale sau legale ce generează obligații de plată. Aceste arierate sunt detaliate pe termene de întârziere, iar cele peste 90 zile, considerate delincvență, sunt considerabil mai scăzute ca tendință în perioada 2000 - 2003. Arieratele fiscale sunt obligații fiscale neplătite la scadență, și sunt declarate de către autoritățile fiscale. Arieratele către alți creditori (alte arierate) sunt definite ca arierate născute nu din obligații contractuale ci din înțelegeri de vânzare-cumpărare.

Arieratele între întreprinderi sunt cele mai mari, reprezentând aproape jumătate din totalul acestora. Evoluția lor din ultimii ani (2001-2003) este constant crescătoare, această creștere datorându-se și acumulărilor de dobânzi și penalități de întârziere.

Arieratele către bugetul de stat și către bugetele asigurărilor sociale dețin aproximativ 1/3 din totalul arieratelor.

Arieratele către bănci sunt reduse, aproximativ 4% din total, ceea ce reflectă succesul reformei în sectorul bancar. Trendul evoluției acestora este și el descrescător.

Arieratele către alți creditori sunt în general de valoare medie, reprezentând aproximativ 12% din total, și rămân scăzute în comparație cu alte economii în tranziție. Aceste arierate nu mai reprezintă o problemă reală, acest succes datorându-se în mare măsură restructurării întreprinderilor cu capital majoritar de stat.

Arieratele reprezintă în România, de departe, cea mai importantă sursă de finanțare pentru întreprinderi, mai mare decât creditele bancare. Creditul bancar reprezintă numai 8% din finanțarea totală în 2002, comparativ cu un procent de 35% reprezentat de arierate, din care mai mult de jumătate reprezintă obligații fiscale către bugetul de stat și către bugetele asigurărilor sociale deturnate de la destinația lor.

Întreprinderile cu capital majoritar de stat sunt încă cele mai păguboase. În pofida unor progrese realizate în restructurare, întreprinderile cu capital majoritar de stat neprofitabile continuă să funcționeze cu arierate foarte mari către bugetul public și către companiile de stat furnizoare de energie. În 2003, companiile la care statul deține participări la capitalul social aveau peste 55% din cifra de afaceri reprezentată de arierate, comparativ cu 17% cât este procentul în cazul companiilor private.

Diferența este și mai semnificativă în cazul arieratelor către bugetul public, unde companiile la care statul deține participări la capitalul social aveau peste 45% din cifra de afaceri reprezentată de arierate, comparativ cu 3% cât este procentul în cazul companiilor private.

România nu este singura țară ce a eșuat în a impune constrângeri bugetare tari. Arieratele reprezintă o foarte serioasă problemă în Federația Rusă și în celelalte foste state ale Uniunii Sovietice. Arieratele întreprinderilor de stat în Rusia sunt de aproximativ 50% din PIB, din care aproape jumătate reprezintă delincvență. În Ucraina arieratele întreprinderilor de stat depășesc PIB-ul, iar mai mult de 70% din acestea reprezintă delincvență. Chiar și în țări avansate din punct de vedere al reformelor, cum ar fi Ungaria și Polonia, arieratele sunt o problemă importantă. Arieratele către bugetul de stat și către cel al securității sociale, precum și datoriile comerciale dețin cea mai mare parte din datoriile firmelor cu probleme financiare majore. În aceste țări, problema arieratelor este corelată cu creșterea sectorului privat în ansamblul economiei.

Pentru prevenirea creșterii arieratelor, apariția unor asemenea plăți restante a fost supusă unor sancțiuni fiscale foarte dure. Mai mult, constrangerile bugetare tari au forțat autoritățile să crească presiunea asupra delincvenței în domeniul plăților de impozite și taxe.

Experiența acestor țări arată că încercările de a impune constrângeri bugetare tari au avut o importanță crucială în finalizarea tranziției la economia de piață. Măsurile decisive includ: întărirea implementării drepturilor contractuale, colaterale, întărirea legislației privind bancruta frauduloasă, asigurarea unui mediu concurențial real, realizarea unei privatizări consistente, asocierea unui risc real privind falimentul întreprinderilor nerestructurate și sprijinirea creditorilor în tentativa lor de recuperare a datoriilor prin măsuri legale eficiente și consecvente.

Îmbunătățiri în vederea unei mai bune colectări a arieratelor

Ca un prim pas, Ministerul Finanțelor Publice trebuie să devină mult mai agresiv împotriva non-plătitorilor și să inițieze procedura privind bancruta frauduloasă împotriva rău-platnicilor. Întărirea legislației în domeniul bancrutei frauduloase în sectorul public va conduce gradual la întărirea disciplinei de plăți și la respectarea obligațiilor contractuale.

Managementul informației este încă foarte slab, iar autoritățile fiscale au mari probleme în a gestiona efectiv procesul colectării și reducerii arieratelor.

Reducerea arieratelor celor mai mari debitori către bugetul de stat și către bugetul asigurărilor sociale de sănătate va fi un criteriu de performanță. Mai mult, guvernul va continua să publice pe internet lista primilor 549 debitori către bugetul de stat și către bugetul asigurărilor sociale de sănătate și va actualiza această listă trimestrial,

Suma totală a arieratelor către bugetul public trebuie să nu fie mai mare de un anumit procent fixat anticipat, din totalul încasărilor bugetare. Acest nivel general al arieratelor către bugetul public trebuie redus în fiecare an cu un anumit procent prescris inițial.

Media vechimii arieratelor către bugetul public trebuie redusă în fiecare an, cu o anumită mărime. Costul anual de administrare a colectării arieratelor trebuie determinat procentual din arieratele colectate. Sistemul informatic al autorităților fiscale trebuie să trimită automat note conținând intervale cât mai scurte de timp în care să se regleze plățile restante către bugetul public.

Monitorizarea continuă a arieratelor și a modificărilor acestora va conduce la o transparență totală și va determina reducerea diverselor forme ale arieratelor între diverse entități ale sectorului public

Managementul cheltuielilor sectorului public va fi deasemenea îmbunătățit prin introducerea pe termen mediu a bugetelor program, prin dezvoltarea unui plan pentru cheltuielile publice din sectoare vitale, cum ar fi sănătatea, și întărirea practicilor privind achizițiilor publice.

Pentru prevenirea acumulării de noi arierate, trebuie desemnate persoane autorizate ce vor acționa în timp real pentru recuperarea arieratelor nou apărute. Este necesară o evidență exactă a arieratelor, pe tipuri de impozite și taxe, în funcție de durată, pe ramuri ale economiei naționale. Această evidență trebuie raportată cu regularitate autorităților centrale.

II. Exemplu privind compensarea arieratelor

O primă încercare de rezolvare a problemei a constat în realizarea unor proceduri de compensare a datoriilor nerambursate la scadență, prin intermediul unui sistem informatic care a fost pus la punct de Institutul de Management și Informatică (IMI). Astfel, orice agent economic care înregistrează datorii neplătite într-un termen de 30 de zile este obligat să își înregistreze factura în sistemul informatic al IMI. Sistemul, preluând toate aceste informații, realizează în cele din urmă un circuit de compensare.

Din cauza limitelor impuse sistemului informatic, compensarea se poate face doar dacă valorile facturilor se potrivesc perfect. Cum acest lucru nu este posibil de realizat întotdeauna, în lanțul de compensări apar una sau mai multe verigi lipsă. Cu atât mai mult, în tot acest lanț, pot apărea agenți economici care să nu fie interesați să facă parte dintr-un circuit de compensare.

În aceste circumstanțe, Bursa Română de Mărfuri a elaborat un sistem integrat de tranzacționare a creanțelor care include, pe de o parte, realizarea procedurilor de compensare (prin degrevarea Institutului de Management și Informatică de un volum mare de sarcini care îi blochează realizarea obiectului principal de activitate), iar pe de altă parte, tranzacționarea creanțelor pe o piață liberă. Integrarea celor două activități, compensarea și tranzacționarea creanțelor, reprezintă soluția economică viabilă pentru scopul final imediat: crearea de lichidități.

Condițiile de participare la licitație sunt următoarele:

- valoarea pe care dorește să o achiziționeze trebuie să fie mai mare decât valoarea minimă impusă de vânzător, condiție de valoare impusă pentru a nu împărți respectiva creanță în părți prea mici și a îngreuna mecanismul de tranzacționare;
- cu cel puțin o zi înainte de desfășurarea licitației, pentru desfășurarea tranzacției, va depune o garanție de 1%;
- societatea va desemna o persoană împuternicită să participe la licitație, va semna angajamentul de plată a comisionului și va plăti taxa de înregistrare a ordinului de cumpărare.

În cadrul ședinței de licitație se vor licita prețurile de achiziționare ale creanțelor, pentru fiecare cumpărător prețul calculându-se ca procentul anunțat în licitație înmulțit cu valoarea ce se dorește a fi achiziționată. Societatea va fi interesată să cumpere creanța respectivă la un procent cât mai mic din valoarea sa nominală. Licitația va porni de la procentul de 100% în sens descrescător. Procentul poate scădea până la nivelul minim pe care societatea vânzătoare l-a comunicat în ziua tranzacționării coordonatorului de ședință (procentul va fi ținut secret și va fi anunțat participanților la licitație de către coordonatorul de ședință ca fiind "ultimul pas", în situația în care acest prag va fi atins).

Societatea analizată și ceilalți participanți la licitație vor aștepta până când procentul va scădea până la un nivel acceptabil sau până la procentul minim. Din acest moment sensul licitației ar putea deveni unul ascendent, dacă mai mulți participanți vor licita. În cazul în care va licita doar unul dintre ei, acela va fi declarat câștigător. În cazul în care mai mulți cumpărători acceptă un procent, de exemplu 70%, licitația va continua în sens ascendent, prin strigarea procentului majorat succesiv cu pasul suplimentar (de exemplu 0.5%) sau dacă nici acum nici un cumpărător nu acceptă, se va introduce pasul de rezervă (de exemplu 0.1%).

III. Arieratele și reprezentarea lor în contabilitate

Arieratele, din punct de vedere contabil, pot să fie abordate atât de pe poziția debitorului, cel care trebuie să plătească o anumită sumă de bani, la care acestea îmbracă forma de datorie, cât și de pe poziția creditorului, cel care trebuie să încaseze o anumită sumă de bani, la care acestea îmbracă forma de creanță.

Situația financiară în care se regăsesc arieratele, sub formă de datorie sau creanță, este bilanțul. Astfel, în bilanțul debitorului, acestea sunt prezentate în categoria datoriilor curente.

Trebuie, totuși, să menționăm că, din conținutul modelului actual de bilanț pe care-l întocmesc societățile din țara noastră, un utilizator extern de informație contabilă, de exemplu: acționarul, nu poate să-și dea seama în ce măsură în categoria datoriilor curente se regăsesc arierate, deoarece în rubrica bilanțieră "Datorii ce trebuie plătite într-o perioadă de un an" sunt incluse atât datoriile a căror exigibilitate nu a expirat, cât și datoriile a căror exigibilitate a expirat (care nu au fost plătite la termen)¹. Pentru a asigura o transparență a informației contabile, în notele explicative, ar trebui să fie prezentate informații despre datoriile care nu au fost plătite la termen (a căror exigibilitate a expirat). Însă, realitatea dovedește că în notele explicative prezentate de societățile din țara noastră nu se găsesc informații cu privire la arierate, deoarece managerii nu au nici un interes să prezinte informații care să releve o situație financiară deficitară, situație care ar putea să repună în cauză calitatea activității lor manageriale.

În bilanțul creditorului, arieratele se regăsesc în categoria activelor curente (activelor circulante). La fel ca în cazul debitorului, din informațiile prezentate în bilanțul întocmit de societățile din țara noastră, un utilizator extern de informație contabilă nu poate să-și dea seama de creanțele care nu au fost încaste la termen². Astfel, pentru o prezentare cât mai corectă a informației contabile, în notele explicative este necesară o prezentare a creanțelor neîncasate la termen, ceea ce nu se întâmplă în realitate.

IV. Evaluarea impactului arieratelor asupra gestiunii financiare a întreprinderii

¹ Această stare de fapt nu este rezolvată nici cu ajutorul informațiilor cerute de Nota explicativă nr. 5, notă în care datoriile întreprinderii sunt prezentate detaliat în datorii ce trebuie plătite într-o perioadă de un an și datorii ce trebuie plătite într-o perioadă mai mare de un an, fără să se facă nici o referire la vechimea datoriilor.

² Această situație nu este rezolvată nici cu informațiile prezentate de Nota explicativă nr. 5, notă în care creanțele sunt prezentate în funcție de lichiditate, în creanțe sub un an și peste un an, fără să se facă nici o referire la vechimea acestora.

Analiza impactului arieratelor asupra valorii întreprinderii pornește de la situația echilibrată a societății comerciale „ARCA” S.A. La acest nivel al creanțelor și datorii curente, întreprinderea ARCA înregistrează rezultate financiare care conduc la o valoare financiară ($V_0 = 2612$) superioară capitalului investit ($I_0 = 2600$) în activele fixe, precum și-n activele circulante nete. În consecință, în anul curent se obține o valoare actuală netă de 12 mld. lei, ceea ce dovedește o gestiune financiară eficientă a întreprinderii.

Simularea impactului creșterii arieratelor asupra valorii întreprinderii pornește de la această situație inițială pentru a ilustra afectarea rezultatelor financiare (profit net și dobânzi), precum și a valorii financiare a întreprinderii, în ipoteza unui cost al capitalului de 13%.

Dublarea soldului creanțelor clienți fără creșterea volumului vânzărilor poate fi urmarea întârzierii încasării facturilor emise către beneficiarii produselor întreprinderii. Această majorare a „veniturilor potențiale” fără creșterea încasărilor determină: diminuarea profitului net; diminuarea cash-flow-ului disponibil; creșterea insuficientă a valorii întreprinderii, în raport cu capitalurile investite în active fixe și în active circulante nete; valoarea actuală netă negativă, ceea ce dovedește o decapitalizare a investiției acționarilor în respectiva întreprindere.

Dimpotrivă, dublarea soldului furnizori prin întârzierea plății acestora are efecte „benefice” asupra întreprinderii analizate, atâta timp cât furnizorii nu iau măsuri penalizatoare asupra comportamentului neeconomic al întreprinderii analizate: creșterea profitului net; creșterea cash-flow-ului disponibil; creșterea semnificativă a valorii întreprinderii, în raport cu capitalurile investite în active fixe și în active circulante nete; creșterea valorii actuale nete a întreprinderii, respectiv o capitalizare a averii acționarilor.

V. Cercetarea sociologică

În studiul situației privind instituțiile bancare și de credit și a arieratelor, s-a realizat o cercetare asupra unor instituții în domeniu și firme, utilizând o *anchetă*, ocazională desfășurată vara anului 2004, ce s-a derulat în perioada realizării studiului.

După modul de comunicare cu unitatea cercetată s-a utilizat forma structurată de comunicare, și anume un *chestionar* cu întrebările prezentate tuturor subiecților investigați în aceeași ordine și cu aceleași formulare.

În ceea ce privește modalitatea de consemnare a răspunsurilor, s-a utilizat autoînregistrarea, respectiv înregistrarea răspunsurilor de către persoanele anchetate. În proiectarea și administrarea chestionarului s-a recurs la testarea acestuia, ca o etapă inseparabilă, premergătoare derulării cercetării propriu-zise.

Această testare a fost asigurată prin derularea unei anchete pilot ale cărei obiective au vizat validarea tuturor elementelor antrenate de cercetarea derulată completându-se 100 de chestionare.

Determinarea dimensiunii și structurii eșantionului sunt elemente care stau la baza elaborării acestuia. Stabilirea dimensiunii eșantionului presupune determinarea volumului acestuia astfel încât cu o eroare limită acceptabilă de 0,05% și o probabilitate de garantare a rezultatelor de 95% numărul persoanelor anchetate s-a stabilit la 100 subiecți investigați.

În ceea ce privește eșantionul acesta a fost structurat în funcție de mai multe criterii: vârstă, vechime, categoria socio-profesională, ocupație, calificare.

Pentru a răspunde problematicei complexe a studierii celor două aspecte generate de instituțiile bancare și de credite și problema arieratelor, trebuie să se apeleze fie la date statistice din sistemele informaționale curente, fie la informațiile rezultate din cercetările directe sau „de teren”.

În ceea ce privește modalitatea de consemnare a răspunsurilor, s-a utilizat autoînregistrarea, respectiv înregistrarea răspunsurilor de către persoanele anchetate.

Organizarea unei astfel de cercetări se bazează pe avantajele acesteia: obținerea informațiilor într-un timp scurt și cu cost redus; posibilitatea utilizării unui personal calificat; generalizarea datelor culese asupra întregii colectivități; posibilitatea specificării erorilor statistice asociate generalizărilor respective.

În cazul cercetării efectuate s-a stabilit a se utiliza metoda eșantionării simple aleatoare, care se pretează cel mai bine situației prezente.

În cazul cercetării actuale, prin derularea anchetei pilot s-au completat 100 chestionare și s-au constatat următoarele aspecte: a) timpul alocat întregii cercetări este suficient, ca și durata chestionării fiecărei persoane (15 min); b) se constată o participare activă a subiecților la cercetare, aceștia fiind dispuși să răspundă întrebărilor din chestionar cu onestitate; c) în ceea ce privește calitatea chestionarului, în urma desfășurării anchetei pilot, s-a observat necesitatea reformulării unor întrebări și completarea altora cu variante de răspuns.

Determinarea dimensiunii și structurii eșantionului sunt elementele care stau la baza elaborării eșantionului. Dacă stabilirea dimensiunii eșantionului presupune determinarea volumului acestuia, în ceea ce privește structura eșantionului se poate menționa necesitatea parcurgerii următoarelor etape: **trierea**, care presupune selectarea datelor care sunt cu adevărat relevante, controlul acestora în ceea ce privește acuratețea și justetea informațiilor; **organizarea**, care cuprinde așezarea datelor în conformitate cu domeniul de studii și dispunerea lor sub formă de lucru; **clasificarea**, care include sortarea datelor sau cuprinderea acestora în cadrul

unor categorii semnificative; **catalogare**, adică totalizarea răspunsurilor la problemele cercetate în conformitate cu categoriile selectate.

Procedeele de analiză a informațiilor au urmărit: determinarea tendinței centrale a variabilelor considerate; caracterizarea variației și a repartiției acestora; măsurarea gradului de asociere dintre ele, realizarea unor estimări și previziuni; evaluarea diferențelor dintre variabile sau grupuri de variabile; evidențierea legăturilor cauzale dintre ele.

Concluziile studiilor

Eliminarea problemei arieratelor în România este una dintre principalele provocări cu care economia noastră se confruntă în această perioadă de tranziție la economia de piață. Ea este strâns legată de problema restructurării economiei. Autoritățile trebuie să continue restructurarea mai agresiv în sectoarele rămase cu probleme, să accelereze privatizarea în sectorul energetic, să întărească măsurile de colectare a taxelor și a utilităților, să îmbunătățească legislația în domeniul bancrutei frauduloase și a falimentului.

Disciplina de plăți se va îmbunătăți deasemenea prin dezvoltarea și buna funcționare a unei economii de piață competitive, formată majoritar din întreprinderi private, în care riscul de faliment să fie real, pentru acelea dintre ele ce nu-și onorează datoriile la scadență. Existența semnificativă a întreprinderilor ineficiente, pe care piața nu a reușit să le descurajeze și să le conducă spre restructurare sau, la limită, spre faliment face ca efectele negative ale plăților amânate să se propage și asupra întreprinderilor eficiente.

Îndeplinirea criteriilor de aderare a României la Uniunea Europeană va fi în măsură să impună regulile economiei de piață, dure pentru întreprinderile neperformante, dar sănătoase pentru cele care dovedesc competențe tehnologice și manageriale.

Natura complexă a arieratelor în România și rezistența la restructurare necesită o strategie comprehensivă, care să evite o politică cu efecte contrare, și care să se adreseze instituțiilor ce realizează presiuni pentru restricții bugetare ușoare.

Bibliografie

- The National Council of Small and Medium Sized Private Enterprises in Romania - *White Charter of SMEs in Romania*, Bucuresti, 2003
- Commission of the European Communities - *Creating an entrepreneurial Europe. The activities of the European Union for small and medium-sized enterprises (SMEs)*, Brussels, 2003
- Dumitra Stancu, *Contabilitate și finanțe pentru ingineri*, Editura Economică, București, 2003
- European Commission – *Regular Report from the Commission on Romania's Progress Towards Accession*, Brussels, 2001
- <http://www.cnipmmr.ro> site of National Council of Small and Medium Sized Private Enterprises in Romania
- <http://www.ccir.ro> – site of Chamber of Commerce and Industry of Romania
- <http://www.ciperomania.org> – site of Center for International Private Enterprise, Romania Office
- OECD, Economic Assessment-Romania, 2002.